

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Нормування праці

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність	051 «Економіка»
Освітній рівень	перший (бакалаврський) рівень
Освітня програма	«Управління персоналом та економіка праці»

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

обов'язкова
українська

Завідувач кафедри
соціальної економіки

Галина НАЗАРОВА

Харків
2021

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри соціальної економіки
Протокол № 1 від 27.08.2021 р.

Розробники:
Семенченко Андрій Володимирович, к.е.н., доц. кафедри соціальної економіки,

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Вступ

Анотація навчальної дисципліни: Важливість питань, що розглядаються навчальною дисципліною «Нормування праці», полягає в тому, що в умовах ринкових відносин недоліки в організації нормування є серйозною перешкодою у використанні підприємствами резервів зростання продуктивності праці. Таким чином, нормування праці є одним з найважливіших засобів удосконалення організації виробництва на промисловому підприємстві. Нормування праці в сучасних умовах ведення господарства має все більший вплив на ефективність організації трудового і виробничого процесів, оскільки створює основу для чіткої регламентації витрат усіх видів ресурсів: матеріальних, трудових, фінансових.

На сьогодні в Україні спостерігається значне погіршення якості нормування праці (зниження рівня охоплення всіх категорій працівників нормами трудових витрат, застосування занижених норм виробітку, відсутність чіткого порядку перегляду норм у зв'язку зі зміною організаційно-технічних умов виробництва, припинення розроблення та поновлення міжгалузевих, галузевих та місцевих норм і нормативів з праці, відсутність акцентованої уваги до зниження трудомісткості продукції, скорочення чисельності підрозділів підприємств, які займаються питаннями нормування праці, погіршення кількісного та якісного складу працівників служб нормування праці).

Метою викладання цієї навчальної дисципліни є надання знань з теорії та практики нормування праці як професійної і наукової діяльності. Для досягнення мети поставлені такі основні завдання: вивчення теоретичних засад нормування праці; набуття вмінь самостійно визначати норми праці в різноманітних виробничих процесах, аналізувати використання робочого часу, розробляти заходи щодо вдосконалення нормування праці; допомога студентам у набутті вмінь та навичок самостійно розробляти і обґрунтовувати заходи щодо вдосконалення нормування праці.

Курс	3
Семестр	5
Кількість кредитів ECTS	6
Форма підсумкового контролю	іспит

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Інформатика	Проектування трудових процесів
Філософія	Мотивування персоналу
Мікроекономіка	Управління персоналом
Макроекономіка	Управління трудовим потенціалом
Бухгалтерський облік	Стратегічне управління
Фінанси	
Організація праці	
Економіка праці	

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
СК8. Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері регулювання економічних та соціально-трудових відносин.	РН5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для розуміння логіки прийняття господарчих рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).
СК11. Здатність використовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування економічних рішень.	
СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.	
ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	РН6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.
СК2. Здатність використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.	РН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.
СК11. Здатність використовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування економічних рішень.	
СК16. Здатність використовувати знання, уміння й практичні навички в галузі економіки праці та соціально-трудових відносин, нормування та організації праці для підвищення ефективності управління персоналом підприємства	РН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.
СК15. Здатність визначати соціально-економічну ефективність організації праці, регулювання соціально-трудових процесів та ринку праці, людського розвитку, мікро-, мезо- та макроекономічному рівнях.	РН15. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.
СК16. Здатність використовувати знання, уміння й практичні навички в галузі економіки праці та соціально-трудових відносин, нормування та організації праці для підвищення ефективності управління персоналом підприємства	РН18. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.
СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.	РН22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.
СК16. Здатність використовувати знання, уміння й практичні навички в галузі економіки праці та соціально-трудових відносин, нормування та організації праці для підвищення ефективності управління персоналом підприємства	РН22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.
	РН23. Показувати навички самостійної роботи, виявляти критичність та самокритичність.
	РН26. Оволодіти методами управління персоналом, управління трудовим потенціалом, нормування та ефективної організації праці різних категорій працівників.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Об'єкти нормування праці та аналіз трудових процесів і витрат робочого часу

Тема 1. Сутність і значення нормування праці

1.1. Суспільний характер виробництва та об'єктивна необхідність нормування праці.

Ефективність виробництва й оптимізація витрат виробничих ресурсів.

1.2. Міра праці та її конкретний вираз – норма праці.

Сутність і зміст процесу нормування витрат живої праці. Зміст терміна "нормування праці". Нормування як процес управління витратами праці. Нормування праці як одна з найважливіших складових суспільної організації праці. Практичне значення нормування праці на виробництві.

Основні принципи нормування праці, їх сутність і обумовленість економічними законами. Характеристика основних функцій організації і нормування праці.

1.3. Першорядні завдання нормування праці на сучасному етапі.

Предмет і об'єкт нормування праці. Мета нормування праці як наука і навчальна дисципліна. Виникнення та розвиток науки нормування праці.

Зв'язок нормування праці з іншими економічними, технічними і соціальними дисциплінами.

Тема 2. Об'єкти нормування праці

2.1. Робочий час як загальна міра кількості праці.

Економічний зміст категорії "робочий час". Значення ефективного використання робочого часу під час розв'язання економічних і соціальних завдань.

2.2. Технологічні та організаційні принципи поділу виробничого процесу на виробничі операції.

Структура виробничого процесу. Виробнича операція як головний об'єкт нормування праці, її характерні ознаки. Структура операції у технологічному відношенні: установка, позиція, перехід, прохід.

Структура операції у трудовому відношенні: трудові рухи, дії, прийоми, комплекси трудових прийомів.

Обсяг роботи – змінне та нормоване завдання.

Зона обслуговування, оптимізація чисельності персоналу.

2.3. Упровадження новітніх технологій і вдосконалення трудових методів і прийомів – головні умови підвищення продуктивності праці.

Поняття трудового процесу і його взаємозв'язок з виробничим процесом.

Тема 3. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу

3.1. Основні види класифікації витрат часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу.

Цілі та завдання вивчення робочого часу. Загальна класифікація елементів витрат змінного робочого часу. Час продуктивної і непродуктивної роботи, час оперативної роботи, час обслуговування робочого місця. Час регламентованих та нерегламентованих перерв.

3.2. Структура нормованого і ненормованого робочого часу.

Нормативний баланс змінного робочого часу. Структура часу використання устаткування. Необхідний та змарнований час. Структура загального часу тривалості виробничого процесу. Чинники, що впливають на тривалість виробничого процесу.

3.3. Методичні основи аналізу витрат робочого часу.

Класифікація методів вивчення витрат робочого часу. Метод безпосередніх вимірювань, його переваги і недоліки. Метод моментних спостережень, його переваги і недоліки. Характеристика основних етапів вивчення витрат робочого часу. Використання результатів аналізу щодо виявлення причини втрат робочого часу, узагальнення передового виробничого досвіду, розроблення нормативних матеріалів, удосконалення організації праці.

Тема 4. Фотографія робочого часу

4.1. Фотографія робочого часу, її види, зміст і особливості проведення.

Індивідуальна фотографія робочого часу. Її завдання, методика проведення, оброблення і аналіз результатів, складання фактичного і нормативного балансів робочого часу.

4.2. Розроблення заходів щодо поліпшення організації праці, усунення причин втрат робочого часу.

Групова фотографія, її завдання, методика проведення. Бригадна фотографія, її завдання, особливості методики проведення і оброблення матеріалів.

Самофотографія, її особливості, переваги і недоліки. Фотографія робочого дня багатостатника, особливості методики її проведення.

Фотографія виробничого процесу, її завдання і сфера застосування.

Особливості проведення маршрутної фотографії.

Цільова фотографія, її завдання та особливості методики проведення.

Фотографія часу використання устаткування.

4.3. Масова фотографія робочого часу методом моментних спостережень, її завдання і методика проведення.

Тема 5. Хронометраж

5.1. Хронометраж, його призначення і види.

Організація проведення хронометражних спостережень. Вибір об'єкта та оптимальної кількості вимірювань.

5.2. Оброблення, аналіз і систематизація отриманих результатів.

Використання даних хронометражу для вивчення і раціоналізації структури операції і трудового процесу. Використання технічних засобів вивчення витрат робочого часу. Кінозйомка, записи для вивчення витрат робочого часу і трудових процесів.

5.3. Фотохронометраж, його призначення і сфера застосування.

Тема 6. Нормативні матеріали для визначення норм праці

6.1. Призначення та класифікація нормативів з праці.

Види нормативних матеріалів з праці. Зміст нормативів режимів роботи устаткування, їх використання в нормуванні праці. Різновиди нормативів витрат часу. Нормативи оперативного, штучного та неповного штучного часу. Нормативи часу на відпочинок та особисті потреби.

6.2. Нормативи праці за сферою застосування: загальнопромислові, галузеві, місцеві.

Нормативи праці за ступенем укрупнення: укрупнені, диференційовані. Системи мікроелементних нормативів, особливості їх застосування.

Нормативи обслуговування, чисельності та підлеглості.

6.3. Відповідність нормативних матеріалів вимогам прогресивності, комплексності, обґрунтованості, рівню точності та можливості їхнього використання за різних організаційно-технічних умов.

Змістовий модуль 2. Визначення витрат часу та розробка нормативних матеріалів

Тема 7. Методи створення трудових нормативів

7.1. Методи створення трудових нормативів.

Загальні умови і вихідні матеріали для створення нормативів. Характеристика основних етапів створення нормативів. Робоча методика. Методи опрацювання матеріалів спостереження. Графоаналітичний метод, метод найменших квадратів.

7.2. Побудова нормативних таблиць, графіків, номограм.

7.3. Завдання вдосконалення нормативно-дослідної роботи і організації централізованого розроблення прогресивних нормативних матеріалів в Україні.

Тема 8. Норми витрат праці

8.1. Роль норм у визначенні витрат і результатів праці.

Загальна характеристика норм праці, що застосовуються на підприємствах.

8.2. Класифікація норм праці.

Нормативна і фактична трудомісткість продукції.

8.3. Групування норм за призначенням, сферою поширення, ступенем деталізації, видом витрат часу, періодом дії, методом обґрунтування та кількістю працівників.

Чинники, що впливають на величину норм. Вимоги, яким повинні відповідати норми витрат праці: ступінь обґрунтованості, рівнонапруженість, точність, прогресивність і динамічність.

Тема 9. Методи нормування і способи встановлення норм праці

9.1. Залежність результатів праці та витрат робочого часу від виробничо-технічних умов, форм організації праці та інших чинників.

Необхідність комплексного обґрунтування норм праці.

9.2. Класифікація методів нормування праці щодо обґрунтування норм.

Аналітичні методи нормування, їх зміст і різновиди. Зміст процесу нормування залежно від застосовуваного методу. Аналітично-дослідний (експериментальний) метод обґрунтування норм, його переваги й недоліки. Аналітично-розрахунковий метод встановлення норм, його переваги.

Сумарний метод нормування, його загальна характеристика, недоліки.

9.3. Характеристика основних способів встановлення й обґрунтування норм праці: досвідної, порівняльної, статистичної, аналітично-дослідної, аналітично-розрахункової.

Тема 10. Нормування праці робітників основного виробництва

10.1. Особливості визначення складових частин норм часу.

Послідовність розрахунків норм праці у різних виробничих умовах. Визначення оперативного часу. Вибір оптимального режиму роботи устаткування. Розрахунок основного (машинного) часу для різних видів устаткування. Визначення допоміжного часу.

10.2. Вплив систем обслуговування устаткування і робочих місць на тривалість виконання виробничих операцій.

Методика нормування часу на обслуговування робочого місця, часу на відпочинок та особисті потреби робітника, часу на підготовчо-завершальну роботу.

Залежність між нормами часу і виробітку. Способи визначення норм виробітку в різних виробництвах.

10.3. Порядок встановлення нормативних завдань.

Методи нормування найбільш масових трудових процесів. Встановлення норм часу у процесі виконання верстатних робіт. Методика розрахунку основного часу на механічних процесах.

Нормування праці робітників-багатоверстатників. Сутність, завдання і умови організації багатоверстатної роботи. Нормування слюсарних і складальних робіт. Особливості нормування апаратурних процесів. Особливості нормування праці робітників у виробничих бригадах. Встановлення комплексних норм на одиницю кінцевої продукції бригади (машинокомплект, бригадокомплект).

Тема 11. Нормування праці допоміжних робітників

11.1. Особливості встановлення норм обслуговування і чисельності у процесі виконання допоміжних робіт.

11.2. Міжремонтне обслуговування технологічного устаткування.

11.3. Планово-запобіжний ремонт устаткування.

Особливості встановлення норм обслуговування і чисельності у процесі виконання таких допоміжних робіт: міжремонтне обслуговування технологічного устаткування, налагоджувальні роботи, контроль якості продукції, планово-запобіжний ремонт устаткування, використання транспортних і вантажних операцій.

Тема 12. Нормування праці службовців

12.1. Нормування праці службовців.

12.2. Основні об'єкти нормування праці службовців: функції управління, конкретні управлінські роботи, процедури та операції, мікроелементи операцій.

Структура нормативів трудових витрат на підготовку виробництва. Нормативи трудомісткості на конструкторські роботи, на проектування технологічних процесів, на проектування і виготовлення інструментів і оснащення.

12.3. Методи укрупненого нормування чисельності службовців.

Тема 13. Організація нормування праці на підприємствах

13.1. Організація служб нормування праці.

Організаційні форми управління процесами нормування праці: централізована, децентралізована і змішана.

13.2. Організація обліку виконання норм праці.

Показники виконання норм і методи їхнього розрахунку. Оцінювання виконання норм за фактично відпрацьованим і календарним часом.

Об'єктивна необхідність перегляду діючих норм праці.

Перевірка, атестація, перегляд і зміна чинних норм витрат праці: мета, завдання та організація роботи.

Порядок і організація впровадження прогресивних норм праці.

Аналіз стану та рівня нормування праці. Аналіз якості чинних норм витрат праці.

13.3. Трудомісткість продукції та її організаційно-економічне значення. Облік і аналіз трудомісткості.

Організація планомірного зниження трудомісткості продукції.

Методи заохочення працівників до зменшення трудомісткості та роботи за прогресивними нормами.

Перелік практичних (семінарських) занять, а також питань та завдань до самостійної роботи наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Методи навчання та викладання

Серед методів навчання, спрямованих на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти використовуються: проблемні лекції (Тема 13), дискусії (Теми 4,5), презентації (Тема 1), робота в малих групах (Теми 10,11), ділові ігри (Тема 2), міні-лекції (Тема 12), міні-тренінги (Тема 6), індивідуальна дослідницька робота під час виконання творчого завдання (Тема 3).

Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни "Нормування праці" здійснюється за накопичувальною (100-бальною) системою оцінювання.

Оцінювання здійснюється за такими видами контролю:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового іспиту, відповідно до графіку навчального процесу (максимальна кількість балів – 40, мінімальна кількість балів – 25, за якої іспит вважається складеним).

Поточний контроль включає оцінювання роботи студентів під час:

лекцій: активна робота на парі за умови відповіді студентом на поставлені викладачем питання, які свідчать про ступінь засвоєння лекційного матеріалу.

практичних та семінарських занять:

активна робота на парі (2 бали за кожне заняття) за умови виконання студентом практичних завдань, участі студентів в обговореннях, дискусіях. Загальна кількість балів 24.

презентація, що має бути виконана в середовищі PowerPoint. Максимальна оцінка ставиться за умови наявності не менше, ніж 20 слайдів, які у повній мірі розкривають зміст її теми, та відповідного представлення матеріалів презентації у групі. Загальна кількість презентацій – 1. Максимальна оцінка за презентацію – 2 бали.

поточна контрольна робота, максимально оцінюється в 5 балів. Протягом семестру студенти пишуть 2 контрольні роботи. Це тестова контрольна робота, яка виконується в ПНС і містить 10 тестів. Правильна відповідь на кожен з тестів оцінюється в 0,5 бали;

колоквіум. Протягом семестру студенти пишуть 2 колоквіуми. Максимальна оцінка за кожен з колоквіумів 12 балів. Максимальна кількість балів за обидва колоквіуми – 24. Перший колоквіум включає теми 1 – 6, а другий колоквіум – теми 7 – 13. Структура колоквіуму: 1) три теоретичних питання (максимальна оцінка за кожне теоретичне завдання – 2 бали); 2) три практичних завдання (максимальна оцінка за кожне практичне завдання – 2 бали).

Підсумковий контроль:

Формою підсумкового контролю є іспит. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей. Кожен екзаменаційний білет складається із 20 тестів та 3 практичних завдань (стереотипного, діагностичного та евристичного).

Критерії оцінювання екзаменаційних робіт:

тести. Максимальна кількість балів – 20. Кожен тест закритої форми з одиничним вибором, тест закритої форми з множинним вибором, а також тест відкритої форми на доповнення оцінюються в 1 бал;

стереотипне завдання. Максимальна оцінка завдання – 5 балів, із них: 1 – правильний методичний підхід, знання формули для розрахунку; 1 – правильний арифметичний розрахунок

показника; 1 – оформлення рішення завдання: розв'язання, одиниці виміру, відповідь; 2 – наявність обґрунтованих висновків та відповіді;

діагностичне завдання. Максимальна оцінка завдання – 7 балів, із них: 2 – правильний методичний підхід, знання формул для розрахунку; 1 – правильний арифметичний розрахунок показників; 1 – оформлення рішення завдання: хід розрахунків, одиниці виміру, необхідні пояснення; 3 – наявність обґрунтованих висновків та відповіді;

евристичне завдання. Максимальна оцінка завдання – 8 балів, із них: 1 – володіння теоретичними знаннями та їх застосування для вирішення поставленої проблеми; 2 – послідовність та аргументованість викладення матеріалу; 1 – застосування творчого підходу до вирішення поставленої проблеми; 2 – оригінальність підходу до виконання завдання та подання результату; 2 – наявність обґрунтованих висновків щодо вирішення поставленої проблеми.

Практичні завдання передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень підготовки і компетентності студента з навчальної дисципліни.

Результат семестрового іспиту оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на іспиті, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці "Шкала оцінювання: національна та ЄКТС".

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
1	2		3	4
Тема 1. Сутність і значення нормування праці	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1.1. Суспільний характер виробництва та об'єктивна необхідність нормування праці. 1.2. Міра праці та її конкретний вираз – норма праці. 1.3. Першорядні завдання нормування праці на сучасному етапі.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо обґрунтування норм праці за нормативними матеріалами та спостережень	Активна робота на парі	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання практичних завдань щодо розрахунку норм праці в різних типах виробництва	Перевірка домашніх завдань		
Тема 2. Об'єкти нормування праці	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 2.1. Робочий час як загальна міра кількості праці. 2.2. Технологічні та організаційні принципи поділу виробничого процесу на виробничі операції. 2.3. Упровадження новітніх технологій і вдосконалення трудових методів і прийомів – головні умови підвищення продуктивності праці.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо встановлення нормованих завдань робочим з погодинною оплатою праці	Активна робота на парі	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання практичних завдань щодо встановлення нормованих завдань на основі укрупнених матеріалів	Перевірка домашніх завдань		
Тема 3. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція за питаннями: 3.1. Основні види класифікації витрат часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу. 3.2. Структура нормованого і ненормованого робочого часу. 3.3. Методичні основи аналізу витрат робочого часу.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо визначення норм обслуговування й норм часу при багатостатному обслуговуванні.	Активна робота на парі	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за даною тематикою. Виконання практичних завдань щодо проведення і обробки результатів фотографії робочого часу. Підготовка до контрольної роботи.	Перевірка домашніх завдань		

1	2		3	4
Тема 4. Фотографія робочого часу	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 4.1. Фотографія робочого часу, її види, зміст і особливості проведення. 4.2. Розроблення заходів щодо поліпшення організації праці, усунення причин втрат робочого часу. 4.3. Масова фотографія робочого часу методом моментних спостережень, її завдання і методика проведення.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо нормування робіт на металорізних верстатах. Виконання контрольної роботи.	Активна робота на парі	2
			Контрольна робота	5
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання завдань щодо використання нормативів, обробки результатів хронометражу.	Перевірка домашніх завдань		
Тема 5. Хронометраж	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 5.1. Хронометраж, його призначення і види. 5.2. Оброблення, аналіз і систематизація отриманих результатів. 5.3. Фотохронометраж, його призначення і сфера застосування.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо нормування робіт на металорізних верстатах.	Активна робота на парі	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання практичних завдань щодо проведення і обробки результатів хронометражу. Підготовка до колоквиуму.	Перевірка домашніх завдань		
Тема 6. Нормативні матеріали для визначення норм праці	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 6.1. Призначення та класифікація нормативів з праці. 6.2. Нормативи праці за сферою застосування: загальнопромислові, галузеві, місцеві. 6.3. Відповідність нормативних матеріалів вимогам прогресивності, комплексності, обґрунтованості, рівню точності та можливості їхнього використання за різних організаційно-технічних умов.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо нормування робіт на металорізних верстатах. Виконання колоквиуму.	Активна робота на парі	2
			Колоквиум	12
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання завдань щодо використання графо-аналітичного методу для розробки формул нормативних залежностей.	Перевірка домашніх завдань		

1	2		3	4
Тема 7. Методи створення трудових нормативів	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 7.1. Методи створення трудових нормативів. 7.2. Побудова нормативних таблиць, графіків, номограм. 7.3. Завдання вдосконалення нормативно-дослідної роботи і організації централізованого розроблення прогресивних нормативних матеріалів в Україні.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо виведення формул нормативних залежностей.	Активна робота на парі	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Вирішення практичних завдань щодо використання методу найменших квадратів для розробки формул нормативних залежностей.	Перевірка домашніх завдань		
Тема 8. Норми витрат праці	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 8.1. Роль норм у визначенні витрат і результатів праці. 8.2. Класифікація норм праці. 8.3. Групування норм за призначенням, сферою поширення, ступенем деталізації, видом витрат часу, періодом дії, методом обґрунтування та кількістю працівників.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо визначення чисельності підмінних робітників у бригаді. Укрупнене нормування	Активна робота на парі	2
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання практичних завдань щодо визначення чисельності підмінних робітників у бригаді. Підготовка до контрольної роботи.	Перевірка домашніх завдань		
Тема 9. Методи нормування і способи встановлення норм	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція за питаннями: 9.1. Залежність результатів праці та витрат робочого часу від виробничо-технічних умов, форм організації праці та інших чинників. 9.2. Класифікація методів нормування праці щодо обґрунтування норм. 9.3. Характеристика основних способів встановлення й обґрунтування норм праці: досвідної, порівняльної, статистичної, аналітично-дослідної, аналітично-розрахункової.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку норм чисельності за допомогою укрупненого нормування. Виконання контрольної роботи.	Активна робота на парі	2
			Контрольна робота	5
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання завдань щодо використання номограми з трьома й більше паралельними шкалами при технічному нормуванні.	Перевірка домашніх завдань		

1	2		3	4
Тема 10. Нормування праці робітників основного виробництва	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 10.1. Особливості визначення складових частин норм часу. 10.2. Вплив систем обслуговування устаткування і робочих місць на тривалість виконання виробничих операцій. 10.3. Порядок встановлення нормативних завдань.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку норм чисельності основних робочих.	Активна робота на парі	2
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання завдань щодо розрахунку чисельності основних робочих. Підготовка до колоквіуму.	Перевірка домашніх завдань		
Тема 11. Нормування праці допоміжних робітників	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 11.1. Особливості встановлення норм обслуговування і чисельності у процесі виконання допоміжних робіт. 11.2. Міжремонтне обслуговування технологічного устаткування. 11.3. Планово-запобіжний ремонт устаткування.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку норм обслуговування і чисельності допоміжних робочих. Виконання колоквіуму.	Активна робота на парі Колоквіум	2 12
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання практичних завдань щодо розрахунку чисельності допоміжних робочих.	Перевірка домашніх завдань		
Тема 12. Нормування праці службовців. Тема 13. Організація нормування праці на підприємствах	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 12.1. Нормування праці службовців. 12.2. Основні об'єкти нормування праці службовців: функції управління, конкретні управлінські роботи, процедури та операції, мікроелементи операцій. 12.3. Методи укрупненого нормування чисельності службовців. 13.1. Організація служб нормування праці. 13.2. Організація обліку виконання норм праці. 13.3. Трудомісткість продукції та її організаційно-економічне значення. Облік і аналіз трудомісткості.	Активна робота на парі	
	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо визначення рівня стомлення при обґрунтуванні норм праці.	Активна робота на парі Презентація	2 2
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання практичних завдань щодо оцінки в балах елементів умов праці.	Перевірка домашніх завдань		
Іспит				40

Рекомендована література

Основна

1. Абрамов В.М., Данюк В.М., Гринько А.М. Нормування праці: навч. посібник. Київ: Економіка, 2019. – 208 с.
2. Дзюба С. Г. Нормування праці в вітчизняній і міжнародній економіці / С. Г. Дзюба, І. Ю. Гайдай. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2018. – 172 с.
3. Економіка праці [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Г. В. Назарова, Х. Ф. Агавердієва, Н. В. Аграмакова та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Г. В. Назарової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 330 с.
4. Організація та нормування праці [Електронний ресурс]: навчальний посібник / Г. В. Назарова, О. В. Іванісов, А. В. Семенченко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 355 с.

Додаткова

5. Зливка В.М. Роль нормування праці в забезпеченні раціонального та ефективного застосування всіх видів ресурсів. Економіка АПК. 2020. № 4. С. 22–25.
6. Кучеренко С. Ю. Особливості організації та нормування праці в Україні / С. Ю. Кучеренко, Л. Ю. Леваєва // Економічний вісник університету. – 2019. – Вип. 40. – С. 96-101.
7. Серединська В.М. Аналіз системи нормування праці на підприємстві / В.М. Серединська, О.М. Загородна, І.В. Спільник // Економічний аналіз. – 2018. Т. 19. – № 2. – С. 136–147.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

8. www.nau.kiev.ua/: Нормативные акты Украины.
9. www.ukrpravo.com/: Украинское право.
10. Уманська В.Г., Школьна Д.Р. Особливості організації, контролю та нормування праці в умовах ринкової економіки. Економіка і суспільство. 2019. № 9. С. 935–939. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/161.pdf
11. Чумаченко О.В., Шульгіна Т.С. Особливості нормування управлінської праці. Економічний вісник Донбасу. 2019. № 1 (23). С. 186–190. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24039/33-Chumachenko.pdf?sequence=1>
12. <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=257> / Сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця, дисципліна «Нормування праці».